

1.července 1917. „Drahá, zlatá mamičko! Jsem český voják, revolucionář. Je nás celý pluk. Zítřka, brzo zrána udeříme na vojska proradného císaře, probijeme se k Vám na Moravu, do Čech a přineseme Vám svobodu. My zvítězíme!

Bude-li třeba, padneme všichni, jako naši předkové u Hvězdy na Bílé Hoře. To je naše rozhodnutí. Padnu-li, má zlatá mamičko, neplačte. Pomodlete se za mne a za nás všechny a buďte hrda, že Jste vychovala syna, který neváhal obětovat život pro blaho národa. Líbám a objímám Vás, má zlatá mamičko...“

(dopis československého dobrovolníka Nováka, psaný matce v předvečer slavné bitvy)

Na jaře 1917 měla ruská armáda zahájit v souladu s taktikou spojenců velkou ofenzívu na východní frontě. Za tímto účelem také byla ruská armáda zásobena dodávkami válečného materiálu od spojenců. Pro tehdejší revoluci v Rusku a s ní i související rozklad východní fronty vlivem vzrůstající agitace bolševiků musela však být ofenzíva odložena na léto. Hlavní úder měl být veden ve směru Tarnopol-Lvov divizemi jihozápadní fronty. Byla však obava ze spolehlivosti ruských jednotek rozkládaných povětšinou bolševickou agitací, kdy ruští vojáci se stále častěji vzdávali boje a odcházeli ve velkém množství z fronty domů. Bylo rozhodnuto, že útok povedou úderné útvary, které se dobrovolně přihlásí, aby svým příkladem strhly ostatní.

Československá střelecká brigáda

Mezi tyto jednotky se tehdy přihlásila okamžitě i Československá střelecká brigáda, jež byla složena jak z českých a slovenských krajanů, žijících před první světovou válkou v Rusku, tak i z bývalých českých a slovenských zajatců rakousko-uherské armády, kteří se rozhodli bojovat proti Rakousku za samostatnost Československa a demokracii, za Československou republiku. Československá střelecká brigáda se skládala z tří pluků: 1. střelecký pluk Mistra Jana Husa vznikl ze slavné průzkumné jednotky „Česká družina“ v únoru roku 1916, 2. střelecký pluk Jiřího z Poděbrad vznikl v květnu 1916 a 3. střelecký pluk Jana Žižky z Trocnova vznikl v březnu 1917.

Velkou měrou byli v jednotce zastoupeni Sokolové. Bojová morálka byla velmi vysoká. Svým způsobem nahrazovala velmi slabou výzbroj brigády a zcela nedostatečnou výstroj. Čechoslováci tehdy mimo problémů s výstrojí měli navíc pouze pušky s nevelkou zásobou střeliva a malé množství ručních granátů. Lehké polní kulometry zcela chyběly. Brigáda neměla vlastní dělostřeleckou podporu a byla odkázána na ruské dělostřelectvo. Velké části dobrovolníků chyběl i delší výcvik. Brigádě velel Čechy oblíbený ruský plukovník V. P. Trojanov,

jenž původně velel České družině, poté 1. čs. pluku a nyní brigádě. Brigáda měla již i mnoho svých vlastních českých důstojníků, kteří se ujali svých funkcí v jednotkách. Početní stav brigády se pohyboval kolem 3500 mužů, 1. pluk měl tři prapory, ostatní dva pluky pouze po dvou praporech. Nastalá bitva měla být prvním společným vystoupením brigády. Do té doby jednotlivé části bojovaly odděleně a věnovaly se povětšinou výzvědné činnosti po vzoru slavné České družiny, jež dala brigádě základ. Brigáda přišla do zborovského terénu, kde našla neupravené zákopy a neuspokojivý stav obranných pozic. Na severu sousedila s čs. brigádou ruská 4. finská divize, na jihu ruská 6. finská divize, které se rovněž účastnily ofenzívy. Frontový úsek brigády měl podružný charakter, vzhledem k připravované ofenzívě (s těžištěm ve směru Tarnopol - Lvov). Tzv. Kerenského ofenzíva byla zahájena již 1. 7., Čs. střelecká brigáda měla zaútočit až druhý den. Samotný plán útoku brigády v úseku Zborova byl rovněž připraven především českými důstojníky brigády.

Protivníci

Proti Československé střelecké brigádě zde v úseku stála 37. pěší brigáda 19. pěší divize, tvořené rakouskými pluky č. 35 (plzeňský) a č. 75 (jindřichohradecký), pod velením polního podmaršálka Edvarda Boltze. Dále zde v úseku stál i rakouský pěší pluk č. 86, 32. divize. Obě tyto divize tvořily IX. sbor 2. rakouské armády. Rakouské jednotky znaly zborovský terén velmi dobře, jelikož jej držely již od léta 1916. Navíc postavení rakouské armády byla výborně opevněna, byla zde spousta kulometných hnízd. Rakušané měli velmi dobře vybudovaný zákopový systém linie i s podzemními úkryty. Místa byly zákopy až 3 m hluboké. Zákopy, mimo kulometných hnízd a zkušených hlídek, byly dále chráněny i hustým systémem protipěchotních překážek s ostnatým drátem, dále minami a nastraženými granáty. Nejvíce opevněno bylo obranné postavení Rusy nazvané Mogila. Obě divize v úseku byly velmi dobře vycvičeny a průběžným výcvikem byly na útok v oblasti výborně připraveny. I s přisunutými zálohami zde proti Československé brigádě stálo cca 5500 mužů rakouské armády, s více než čtyřnásobkem děl, než měla k dispozici ruská jednotka, která čs. brigádu podporovala, dále se stovkou kulometů a velkou převahu měli Rakušané i v dalším válečném materiálu.

2. červenec 1917

V pondělí 2. 7. 1917 v 5.15 hodin byla ruským dělostřelectvem zahájena palba na rakouská postavení, která však v případě první obranné linie nebyla moc úspěšná. Den předtím provedla bojovou přípravu i hlavní útočná část ruských vojsk. Po zahájené ruské palbě toho dne rakouské dělostřelectvo odpovědělo přesně mířenou palbou do československých pozic, zejména na pozice 1. čs. střeleckého pluku, kde způsobila ztráty. Rakušané znali zborovský terén velmi dobře.

V 9.07 vyrazila do útoku malá úderná skupina granátníků - dobrovolníků z řad příslušníků I. praporu 1. čs. stř. pluku, která měla za úkol udělat především granáty cestu v drátěných překážkách pro hlavní útočící voje. Před bitvou žádal velitel praporu por. Čeček pro tento nebezpečný úkol 16 dobrovolníků ze svého praporu, přihlásilo se jich však spontánně kolem 200, z nichž musel vybrat. Bezprostředně za těmito granátníky, kterým se i přes velké ztráty podařilo úkol splnit, útočily ostatní části brigády. Čechoslováci útočili v malých skupinkách o

šesti až dvanácti mužích, které obratně využívaly nerovností terénu a rychle postupovaly vpřed i přes silný odpor nepřítele. Při útoku pociťovala první útočná vlna brigády již své ztráty. V bitvě byli první padlí a ranění, kteří se snažili odplazit zpět do československých pozic. Čechoslováci se hnali dravě vpřed, s nutností nedbat na své ztráty, a dosáhnout pozic nepřítele co nejdříve, než stačí přisunout zálohy. Rakušané byli zaskočeni netradiční formou útoku. Češi a Slováci v těchto rakouských plucích netušili v drtivé většině, že proti nim útočí československá brigáda, složená také z Čechů a Slováků. Bránili se tedy v rakouských pozicích pod dojmem, že na ně útočí ruská jednotka. Jednotlivé roty čs. dobrovolníků se již zmocnily postavení předsunutých rakouských polních stráží, které vesměs padly při prvním náporu útoku. Jelikož sousedící v útoku ruský 15. finský pluk nedokázal prorazit rakouskou obranu na svém úseku, byl úspěšně postupující I. prapor 1. pluku silně zasažen rakouskou kulometnou palbou do odkrytého boku svých pozic.

Za 1. střeleckým plukem vyrazily do boje ze zákopů i 2. čs. stř. pluk a 3. čs.stř. pluk. Do 10.00 dobyli Čechoslováci první linii rakouského obranného postavení v úseku celé československé brigády. Asi v 11.00 obsadily již roty 1. pluku i vytčenou kótu 392, čímž byl vlastně splněn zamýšlený původní cíl útoku. Prapory brigády se však nezastavily a pokračovaly v postupu dále. Čechoslováci postupovali tak rychle, že ruské dělostřelectvo nestíhalo tehdy přesouvat podpurnou palbu před ně a střílelo do jejich vlastních řad. Asi ve 12.00 hodin již pravé křídlo 1. čs. stř. pluku drželo pozice před vsí Zarudze. Další rychlý postup čs. brigády zatím znemožňoval neúspěch ruské 4. finské divize, která nedokázala prorazit útokem na silně opevněné rakouské postavení Mogila. Odpoledne však byla do boje nasazena i záloha čs. brigády, jejíž součástí byl i ruský úderný prapor, a podařilo se Mogilu, již zuřivě hájil II. a III. prapor 86. pluku nepřítele, úspěšně dobýt. Útok mohl pokračovat. Cenné kulometry v dobytých zákopech nepřítele byly většinou ihned čs. dobrovolníky obráceny proti nepříteli a zahájena z nich palba.

To se již 2. čs. stř. pluk spolu s II. praporem 3. čs. stř. pluku úspěšně bojem zmocnily kóty 388 a dobyly vesnici Cecová. Podařilo se jim probít až ke třetí linii nepřátelské obrany. Asi v 15.00 zastavily svůj rychlý postup před vesnicemi Hodov a Travotluky, spojily se s levým křídlem 1. čs. stř. pluku. Nepřítel ve zběsilém ústupu, při několika marných protiútocích, Čechoslováky vždy odražených, před rychlou a zuřivou československou ofenzívou ustoupil až za řeku Malá Strypa na výšiny, kde se pokusil zaujmout nová obranná postavení.

Československá střelecká brigáda prolomila u Zborova frontu nepřítele a úspěšně, navzdory očekáváním a plánům ruského velení, pronikla až za třetí obrannou linii nepřátelských pozic, čímž postoupila o více než 4 km, někde až 5,5 km. V průběhu skvělého útoku zajali Čechoslováci kolem 3300 nepřátel včetně 62 důstojníků (čs. brigáda sama měla stav asi 3500 mužů), zmocnila se 20 nepřátelských polních děl a velkého počtu potřebných kulometů, pušek, granátů, střeliva a dalšího vojenského materiálu. Vlastní ztráty Čechoslováků činily 167 mužů padlých v přímém boji včetně 5 důstojníků, 17 mužů zemřelo následkem těžkých smrtelných zranění, 11 mužů bylo nezvěstných a pravděpodobně padlých. Raněno bylo kolem 700 československých dobrovolníků.

Výsledek bitvy měl obrovský politický ohlas nejen u ruské veřejnosti a vojenských částí, ale i v zahraničí. Bohužel vojensky se ruské armádě nepodařilo výjimečného úspěchu, jehož Čechoslováci dosáhli, využít. Stále více ruských pluků, rozložených bolševickou agitací, nechtělo dále bojovat a v panice ustupovalo před nepřítelem. Málo jednotek odhodlaně dále drželo pozice proti nepříteli, mezi nimi i Československá brigáda, která měla vysokou bojeschopnost a bojovou morálku. Během následných červencových bojů kryla u Tarnopole zoufalý ruský ústup proti několika divizím nepřítele. Tehdy čs. brigáda ztratila dalších 320 mužů.

por. Bc. Pavel J. Kuthan

Hlavní prameny:

Archiv autora

Vojenský historický archiv Praha, fondy čs. legionářů

Památník „Čestná vzpomínka“ , www.pamatnik.valka.cz

Kronika 2. československého pěšího pluku Jiřího z Poděbrad 1916-1920

O dobách dobrých i zlých. Vzpomínky příslušníků bývalého pěš. Pluku 3 Jana Žižky z Trocnova

Památce pětiletého výročí bitvy u Zborova (Praha 1922)

Pamětní kniha 1. střeleckého pluku "Jana Husi" (1920)

Pěší pluk 3 Jana Žižky z Trocnova v Kroměříži 1917-1937

Zborov 1917-1997 (1997)

Zborov 1917-1937 (1937)

Fibich Karel: Povstalci II. Mogila (1939)

Fidler Jiří: Zborov 1917(2003)

Juza Josef: Čs. legionáři okresu Rychnov nad Kněžnou 1914-1921 (1998)

Kudela Josef : Josef Švec, Deník plukovníka Švece (1926)

Němec Igor: Generál Matěj Němec, Návraty ke svobodě (1994)

Pichlík Karel, Klípa Bohumír, Zabloudilová Jitka: Českoslovenští legionáři (1914-1920) (1996)

Vaněk Otakar, Holeček Vojta, Medek Rudolf : Za svobodu I. (1924)